

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

Az agrárkülkereskedelem kérdései

SZABÓ JENŐ

Kulcsszavak: agráréxport, gabonapiac, Németország.
JEL-kód: Q17.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Míg a 2017-es év rekordnagyságrendű, 9 milliárd euró közelébe jutó agráréxportot hozott, addig a 2018-as év, főként a termelési alapok tekintetében – más kondíciók mentén ugyan, de – némiképp szerényebb kilátások mentén indult. Míg az év elején stagnálni látszott az élelmiszer-gazdasági kivitel, ami a rekordbázisszint árnyékában bizakodásra adott okot, addig az év közepe felé egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az árualaphiány miatt drasztikusan visszaeső gabonaexport behozhatatlan nagyságrendet elérve, éves szinten is visszavetheti az összteljesítményt.

Jóllehet a visszaesés összességében nem bizonyult túlzottan jelentősnek, hiszen alig haladta meg hét hónap átlagában a 2%-ot, de a prosperáló (főként feldolgozott termékek) és a visszaeső exportú, leginkább feldolgozatlan vagy alacsony feldolgozottságú termékek egyenlegeként kialakult, negatívba fordult évközi eredmény, mégjavuló gabonapiaci árak mellett is negatívan hat az éves exportteljesítményre. Mindeközben a kivitel szerkezete persze javult, hiszen az exportszerkezeti változások a feldolgozott termékek térnyerését hozva a kivitel hozzáadottérték-tartalmát növelte, ami akár kedvezőnek is lenne tekinthető, mégsem állítható, hogy a kiviteli szerkezetünk javulásának ilyen megoldására vágytunk.

A feldolgozatlan mezőgazdasági termékek exportunkon belüli relatív visszaszorulása és a feldolgozott termékek térnyerése amellet, hogy az évek óta bemerevedett kínálati struktúránk lazulásához vezetett, jelentős külpiaci átrendeződések előszelét keltve megbolygatta a fő külpiaci sorrendet is. Legjelentősebb felvevőpiacaink exportunkon belüli jelentősége ugyanis halványodott, a korábban prosperáló piacok lendülete megtört.

Ha részleteit tekintve egy rövid cikk keretében nem is kerülhet sor a teljes körkép részletes felvázolására, kiragadott példákon keresztül érzékeltethető a változások iránya, súlya és hatása az élelmiszer-gazdasági export jövőjére. Kibontva némiképp a részleteket, vegyük sorra az előttünk zajló folyamatokat.

HÉT HAVI TÜKÖRKÉP – 2018

Az év hét hónapját tükröző, legfrissebb statisztikai adatokból ma már egyre világosabban látható, hogy 2018-ban nem érhető el a tavalyi exportszint. Elsősorban a gabonaexport árualaphiány miatti drasztikus kivitelcsökkenése okolható a gyengébb bizonyítványért, de néhány kisebb jelentőségű termékünk kivitele is csökkenést mutat. A visszaesés azonban távolról sem

általános, sőt az exportunk szám szerint jelentősebb hányada, mintegy 70%-a bővülő szakaszban van. A magasabb hozzáadott értékű termékeink esetében jelentős exporttöbbletek alakultak ki, ami a kiviteli struktúra javulása irányába mutató jel, de a csökkenő tételek exporton belüli súlyát a prosperáló termékkörök kiviteli többlete egyelőre még nem tudta teljes mértékben semlegesíteni.

Anakronizmusnak tűnhet, hogy míg

I. táblázat

Uniós exportunk a teljes agrárexport tükrében és a gabonaexport uniós aránya

Összesen	4 376,4	8 715,7	4 265,8	6 857,6
Ebből: EU28	3 683,4	8 180,8	3 592,6	6 403,3
EU28 (%)	84,2	94,0	84,2	93,4
Gabonaexport				
Kivitel össz.	869,4	4 491,4	591,7	2 555,4
Ebből: EU28	741,5	4 316,6	489,7	2 466,3
EU28 (%)	85,3	96,1	82,8	96,5

Forrás: KSH, 2018

2017-ben az exportot a gabonaexport elsősorban mennyiségi bővülése húzta leginkább, addig idén a jelentősen javuló gabonaértékesítési árak csökkenő exportmennyiséggel párosulnak, ami elvileg a gabonaexport második félévi erősödését vonná maga után. Erre utaló jelek azonban még nem észlelhetők a külkereskedelmi statisztikában.

Ha nem néznénk a változások hátterét, akkor akár azt is mondhatnánk, hogy jó irányba mennek a dolgok, hiszen javul az exportszerkezetünk. Bővül az exportszerkezetben belül a magasabb hozzáadott értékű termékek kiviteli részaránya és csökken a feldolgozatlan mezőgazdasági termékek súlya. Következésképp a magyar munka külpiazi értékesülése magasabb szinten valósul meg, mint korábban, hiszen a feldolgozatlan mezőgazdasági termékek kivitelével szemben erősödik a feldolgozott termékhányad, így egy fontos, mondhatnánk hón vágyott és régóta szorgalmazott agrárpolitikai cél valósul meg. A gond csupán annyi, hogy elsősorban az elsődleges feldolgozottsági fokú termékeink kivitele bővül és nem a magasan feldolgozott termékek exportja. Tükröződik ez az összefüggés az export- és importátlagárak eltéréseiben is, hiszen az exportátlagárunk tavaly csak alig fele volt az importátlagárnak. A javulás idén az exportszerkezet feldolgozott termékek irányába történő elmozdulásával valósult meg, ami némiképp árnyalja a képet. 2018-ban ugyanis látványosan csökkent, mintegy

30%-pontot javult az export- és importátlagárak közötti különbség. A részletekbe merülés előtt mindenestre érdemes tehát leszögezni, hogy a hurráoptimizmusnak még nincs itt az ideje.

Az exportszerkezet említett javulása némiképp átrendezi a külpiazi sorrendet is, jóllehet a nagy összefüggések térképén lényeges elmozdulás nem tapasztalható. Nem is várható, hogy a nagy összefüggések terén érzékelhető elmozdulásra kerüljön sor, hiszen az unió belpiacja évtizedek óta a legjelentősebb agrárpiacunkként funkcionál. A nagyságrend önmagáért beszél, hiszen az exportmennyiség 94%-a mellett az exportérték 84-85%-a az EU-piacokra kerül. Az első félévi összehasonlító adatok szerint az alábbi kép bontakozik ki (1. táblázat).

Az EU-n kívüli piacok, legyenek azok a földrajzi Európán belül vagy kívül, tartósan mindössze 15%-pontnyi szerepet játszanak csak a magyar agrárexportban. Ez a realitás, ami persze nem jelenti azt, hogy a magasan feldolgozott élelmiszer-termékeink vagy nagy értékű mezőgazdasági termékeink, terményeink harmadik piacokon történő értékesítésére nem lenne érdemes törekednünk. Gondolva itt elsősorban a szaporítóanyagainkra (lásd hibridkukorica-vetőmag exportra, amit az ukrán és az orosz piac bőven visszaigazol, vagy a világ minden fontosabb országába eljutó naposcsibe-exportunkra) vagy a delikátesz termékeinkre, lásd a hízott libamájra, az

eredetvédett borainkra vagy madártollra és pehelyre, a szárított zöldségekre, esetleg a mangalicatermékekre, vagy a sajátos fogyasztói igényeket kielégítő sajtféleségeinkre, amik a távol-keleti piacokon is sikert sikerre halmoznak.

A közeli és távoli jövőt tekintve sem kínálkozik más alternatíva a számunkra. A földrajzi közelségből adódóan mind a feldolgozatlan mezőgazdasági termékeinkre, mind az elsődleges feldolgozottságú élelmiszertermékeinkre tartós kereslet mutatkozik az EU tagállamaiban. Az integráció különleges előnye továbbá a számunkra, hogy szemben a harmadik piacokkal, itt nem korlátozzák vámok és nem vám jellegű kereskedelmi akadályok, esetleges embargók az áruk szabad mozgását és politikai kockázattal sem terhelt a kereskedelem, nem is beszélve az áruk és személyek szabad mozgását biztosító keretfeltételekről. Nem éppen mellesleg fizetőképes kereslet is itt mutatkozik leginkább a termékeink iránt. Hátrány persze, hogy a magasan feldolgozott termékeink iránt meglehetősen visszafogott az érdeklődés, de ez részben az élelmiszeriparunk relatív fejletlenségéből is adódik.

A 2018. év közepi helyzet is arra utal, hogy ebben a térségben fokozott kereslet mutatkozhat a gabonánk iránt, hiszen Nyugat-Európát idén aszály sújtotta. Európa nyugati felén szerényebb termést takarítottak be a gazdák, ami a világpiaci árak emelkedését vonta maga után. Az év hátralévő felében tehát, amennyiben megfelelő árualapot tudunk felszabadítani, úgy vál-

tozhat a helyzet, javulhatnak a gabonaexport kilátásai, felzárkózhat valamennyire a mezőgazdasági és élelmiszer-kivitel a bázis adó 2017-es szinthez. Az exportösztönzés burkolt eszközeként jó esélyt kínál a nemzeti fizetőeszköz jelenlegi, jóllehet a török lírához kötött kényszerpályája.

A Nyugat-Európában tapasztalt súlyos aszály terményhiányhoz, készlet-szintcsökkenéshez vezethet, ami az exportlehetőségeinket javíthatja az év hátralévő részében. Mindehhez az exportot ösztönző és az importot fékező, azaz drágító árfolyam-politika is társul, mégpedig a gyenge, illetve folyamatosan gyengülő nemzeti fizetőeszköz képében. (Jóllehet a forint, az értékét alaposan vesztő török lírával mozogva kényszerpályán van, de ennek a helyzetnek jelen esetben hasznélvezője lehet a magyar külkereskedelem, benne a magyar élelmiszer-gazdasági export is.)

Az év első felének statisztikai adatait felhasználva a jelenlegi helyzetről az alábbi értékelés adható:

Kivitelünk 2018 első hat hónapjában az év elején tapasztalt stagnálást 2%-ot meghaladó csökkenés váltotta fel, aminek a háttérét érdemes termékpálya szinten is megvilágítani, ugyanis amennyiben a gabonaexport visszafogottabb indulásából adódó hatásokat kikapcsolnánk a 2018. évi évindulás értékeléséből, akkor számottevő exporttöbblet kialakulását is előrevetíthetnénk (2. táblázat).

Az import 6%-os bővülésével szemben az export 2,5%-kal csökkent az év első fe-

2. táblázat

Árúfőcsoportok szerinti, első félévi exportkörkép, millió euró

Árúfőcsoport	Export 2017	Export 2018	Változás, %
I. Élő állat, állati termék	849,8	934,6	110,0
II. Növényi termékek	1 456,2	1, 171,9	80,5
III. Növényolaj, zsír	284,5	258,8	91,0
IV. Élelmiszer-készítmények, ital, dohány	1 785,9	1, 900,6	106,4
Összesen	4 376,4	4 265,8	97,5

Forrás: KSH, 2018

3. táblázat

Csökkenő kivitt mutató termékek, termékkörök

	Export 2017. I. fél év ezer EUR	Export 2018. I. fél év ezer EUR	Változás, %
Halak	11,0	10,9	99,0
Növényi termékek	32,7	30,4	93,0
Gabona	869,4	591,7	68,1
Olajos mag	298,1	281,1	94,1
Zsír (növényi, áll.)	284,5	259,2	91,1
Cukor	134,7	109,5	81,3

Forrás: KSH, 2018

leben, ennek ellenére a külkereskedelmi mérleg továbbra is pozitív maradt, hiszen az exportárbevétel mintegy másfélszeresét (1,49-szeresét) tette ki a behozatali értéknek. A közeljövőre nézvést biztató jel ugyanakkor, hogy a 2018. első félévi élelmiszer-gazdasági export a közel 20%-os visszaesést mutató és amúgy az agrárgazdasági kivitel 27%-át adó, tavaly még időarányosan közel másfél milliárd eurót képviselő növényi termékek nélkül számolva a kivitel közel 6%-os többletet mutatna. Az egyötödnyi részarányt képviselő élő állat és állati termék export ugyanis mintegy 10, az ennél lényegesen fajsúlyosabb (45%-os súlyt reprezentáló) élelmiszer-készítmények, ital, dohánytermék kivitel pedig 6,4%-kal bővülne. Megjegyzésként ide kívánczok, hogy a hetedik havi export-többlet az élő állat és állati termékek kivitele esetében 151, a növényi termékek esetében 207, az állati és növényi zsír és olaj esetében 51, az élelmiszer-készítmények, ital, dohány esetében pedig 335 millió euróval bővítette a magyar élelmiszer-gazdasági kivitt. A kivitel relatív elmaradása a hetedik havi export révén csökkent, hiszen szemben az első félévi 2,5%-os visszaesssel a hét havi kivitel mindössze 2,1%-os csökkenést mutat. Javulás tapasztalható a növényi termékek, az olaj és zsír, valamint az élelmiszer-készítmények kivitelében is, miközben az élő állat és állati termékek exportbővülése 8,3%-ra gyengült. Az enyhülő visszaesési ütem is

eredmény, ami mögött mintegy 746 millió euró értékű exporttermék húzódik meg az említett megoszlásban.

A gabonakivitelből származó árbevétel 38%-os visszaesése, a növényi és állati zsírexport 9%-os csökkenése és az olajosmag-kivitel közel 6%-os mérséklődése áll elsősorban az időarányos (I. félévi) 2,5%-os agrárexport-csökkenés mögött. E három termékkör közül a gabonafélék képezik a legfajsúlyosabb tételt, ezért ha az év hátralévő részében pozitív változás állna be a gabonaexportban, az érdemben javítaná az ez évi kivitel alakulását (3. táblázat).

Némi részlettel is szolgálva érdemes a gabonaexport belső szerkezetére is pillantást vetni, hiszen (4. táblázat):

- például a búzaexport mind értékben, mind mennyiségben megfelelő volt. Az 1,8 millió tonnás (1782 ezer tonnás) export 2018 első fél évére 908 ezer tonnára esett vissza. Értékben pedig a búzakivitel a 2017 első félévi 281 millió eurós árbevétele 156 millió euróra csökkent.

- árpaexportunk idei első félévi mennyisége a tavalyi szintnek alig a 45%-a. A 2017. I. félévi 329 ezer tonnás exportunk 2018 első fél évében a 150 ezer tonnát sem érte el.

- kukoricakivitelünk pedig a bázisszint szerinti 2,4 millió tonnáról 1,5 millió tonnára esett vissza. Az exportárbevétel értékben 531 millió euróról csökkent az idei 404 millió euróra.

• ami pedig az olajos magok kivitelét illeti, visszaesés egyedül a repcemagexportot érintette, hiszen a 2017-es első félévi 298,4 ezer tonnás kivitel 2018 első fél évére 292,4 ezer tonnára csökkent, az exportárbevétel pedig 117,5 millió euróról 104,5 millió euróra esett vissza. Ezzel szemben a napraforgómag-export meglődött. A kivitt mennyiség 164,8 ezer tonnáról közel 270 ezer tonnára, az exportárbevétel pedig 106,3 millió euróról 123,4 millió euróra nőtt.

• szójabab-kivitelünk ugyanakkor idén drasztikusan visszaesett. A tavalyi, első félévi 74 ezer tonnás export 19,7 ezer tonnára, azaz a bázisszint mintegy 27%-ára csökkent. (A 30,3 millió eurós exportárbevétel pedig 8,5 millió euróra esett.)

A 2018-as agrárexport alakulását pozitív irányba befolyásoló termékkörökre is érdemes némi figyelmet szentelni.

Amennyiben a prosperáló kivitelt felmutató termékek, illetve termékkörök

agrárexportunkon belüli súlyát nézzük, akkor közel 70%-os súlyarányt kapunk. Áttekintve a táblázatba került, növekvő exportú termékkörök listáját megállapítható, hogy zömében, kiváltképp pedig értékben a feldolgozott mezőgazdasági termékek köre adja a meghatározó hányadot. Mélyebb elemzés tárgyát képezhetné, hogy ezen termékkörök milyen hányada képez valójában magasan feldolgozott termékkört és annak mekkora hányada épül a magyar mezőgazdasági termékek bázisára.

Összegzésként elmondható, hogy amennyire a 2017-es esztendő kiugróan jó exportnövekményét a gabona és gabonatermékek extra exportbővülésének köszönhetette, úgy 2018-ban, legalább is az év első felében visszajára fordult a helyzet. A növényi termékek kivitelének mintegy 20%-os csökkenése, ezen belül a gabonatermékek kivitelének mintegy 35%-os visszaesése áll az idei, első félévi agrárki-

4. táblázat

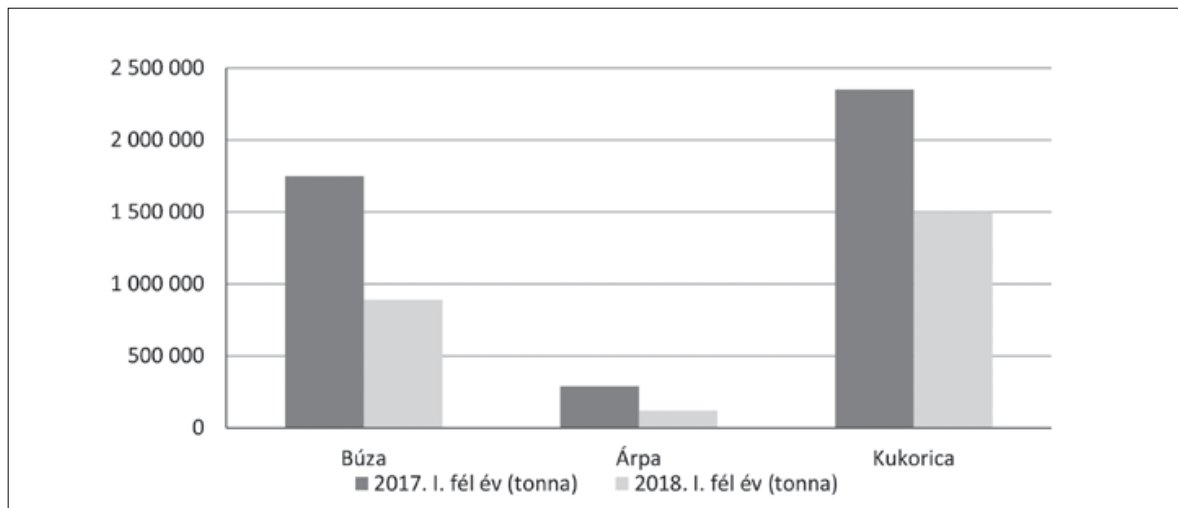
A gabonakivitel első félévi alakulása

	2017. I. fél év (tonnában)	2017. I. fél év (ezer euróban)	2018. I. fél év (tonnában)	2018 (ezer euróban)
Búza	1 782 007	281 393	907 895	156 085
Árpa	328 906	46 755	148 768	22 926
Kukorica	2 352 664	530 854	1 476 888	404 264

Forrás: KSH, 2018

I. ábra

Gabonaexport-csökkenés mennyiségi oldala 2017–2018 első fél évében

Forrás: saját szerkesztés

5. táblázat

Bővülő exportot mutató termékkörök, ezer EUR

	2017. I. fél év	2018. I. fél év	Változás, %
Élő állatok	158	179	113,2
Hús és hústermék	432	478	110,6
Tejtermékek	218	220	100,7
Zöldségfélék	132	136	103,3
Gyümölcsök	45	48	106,6
Kávé, fűszerek	24	28	113,1
Malomipari term.	52	54	104,6
Kakaó termékek	73	76	104,2
Liszt alapú termék	106	123	115,2
Hús, hal ételek	127	133	104,7
Zöldségkonzervek	234	263	112,5
Élelmiszerkészítm.	298	320	107,4
Italok	329	334	101,5
ÉLIP melléktermék	412	441	106,8
Dohány	70	101	143,2

Forrás: KSH, 2018

6. táblázat

Exportszerkezet-változások jegyei a 2016–2017-es naptári évben, %

Árufőcsoport	Export 2016 (%)	Export 2017 (%)	Változás (%)
I. Élő állat, állati termék	22,5	20,8	-1,7
II. Növényi termékek	29,8	32,0	+2,2
III. Növényolaj, zsír	5,8	6,2	+0,4
IV. Élelmiszer-készítmények, ital, dohány	41,9	41,0	-0,9

Forrás: KSH, 2018

vitel 2,5%-os csökkenése mögött, holott 2018-ban a magyar gabona lényegesen jobb áron kelt el a külföldön.

Amennyiben az exportszerkezet változására utaló jegeket kívánjuk felfedni, érdekes a 2016–2017. évi éves és a 2017–2018. első fél év exportszerkezeti jellemzőket egymás mellé rendelni.

Álljon itt a 2016–2017-es exportszerkezet az elmozdulás irányának és mértékének jobb érzékelhetősége végett.

Az exportszerkezeti javulás még e nagy konglomerátumok esetében is szembeötlő.

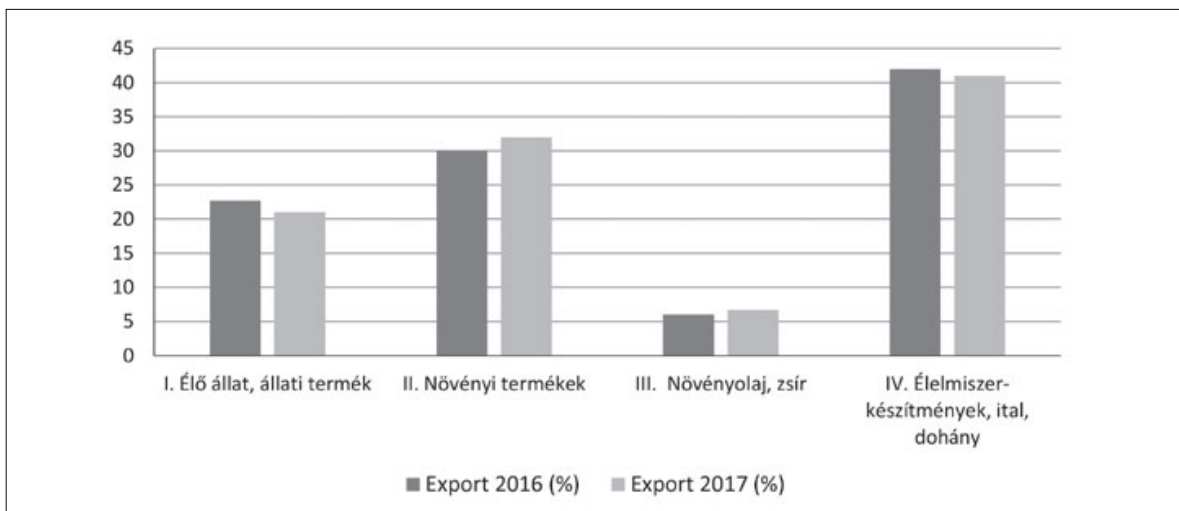
Míg 2017-ben a növényi termékek export-

szerkezetben belüli súlya mintegy 2,2%-pontosan erősödött, sőt csak a növényi termékek exportrészaránya javult, addig 2018-ban pont ellenkezőleg, a legdrasztikusabban (5,8%-pontos nagyságrendet veszítve) éppen ennek a feldolgozatlan mezőgazdasági termékkörnek a súlya csökkent erőteljesen. Látványosan erősödött, 3,8%-pontosan viszont az élelmiszer-készítmények, ital, dohány árufőcsoport, valamint 2,5%-pontosan nőtt az élő állat és állati termék főcsoport termékeinek exportbeli részaránya.

Amennyiben mélyebbre ásunk, nem kétséges, hogy fontos részletek is napvilágra

2. ábra

Exportszerkezet-változás, 2016–2017, százalék

Forrás: saját szerkesztés

7. táblázat

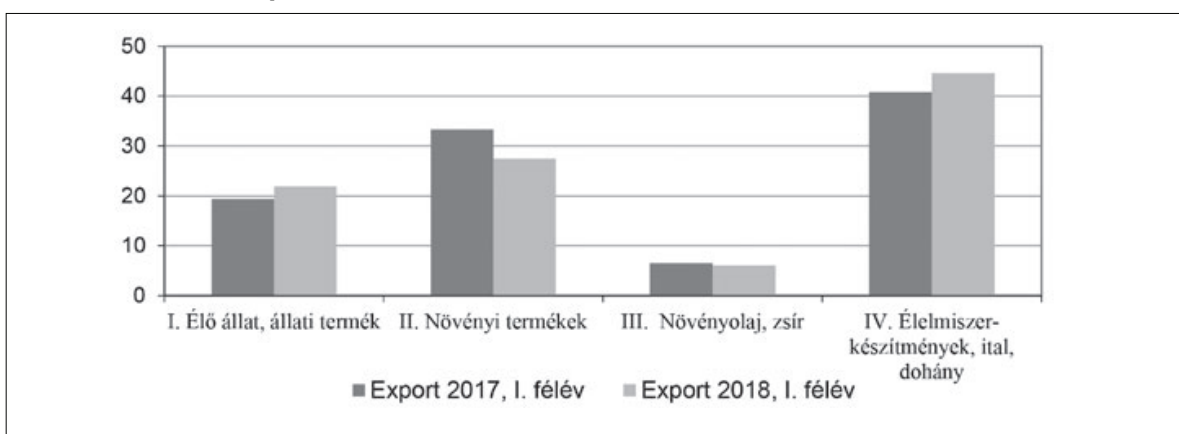
Exportszerkezet-változás jegyei 2017 és 2018 első felében, %

	Export 2017. I. fél év	Export 2018. I. fél év	Változás (%)
I. Élő állat, állati termék	19,4	21,9	+2,5
II. Növényi termékek	33,3	27,5	-5,8
III. Növényolaj, zsír	6,5	6,1	-0,4
IV. Élelmiszer-készítmények, ital, dohány	40,8	44,6	+3,8

Forrás: KSH, 2018

3. ábra

Exportszerkezet-változás 2017–2018 első fél év, százalék

Forrás: saját szerkesztés

kerülhetnének, úgymond finomhangolásra is mód nyílna, de itt is érvényes lenne az a népi bölcsesség, mely szerint aki sokat markol, keveset fog.

Ilyen megfontolásból, csak a témafelvé-

tés szintjén nézve az egyes árucsoportokat, fontos disztinkciót képezhetne, de dilemmaként is felvethető, hogy például az élő állat és állati termék kivitelén belül hova soroljuk a nagy genetikai értéket

képviselő tenyészállatokat, vagy a már említett, összességében 2017-ben 10%-kal bővülő naposcsibe-állományt a maga 94 millió eurós nagyságrendjével. Vagy a hús- és hústermékek mekkora hányada tekinthető elsődleges feldolgozottsági fokúnak, ha darabolt, hűtött vagy fagyasztott terméket exportálunk, esetleg szárazárúként kínáljuk akár baromfi, akár sertés, akár marha vagy birkahús, esetleg nyúlhús lett legyen az.

A nyugat-európai piac a magasan feldolgozott termékek tekintetében, enyhén szólva is jól ellátott, legalábbis nem tűnik nélkülöző, áruhiányos piacnak. Oda betörni a késztermékeinkkel rendkívül költséges és körülményes, promóció és marketingigényes vállalkozás lenne. Tetűnk is sokat, ha nem is eleget ezen a téren az elmúlt években, évtizedekben. Teszi a maga dolgát e tekintetben az Agrármarketing Centrum és a nemzeti kereskedő házak hálózata, de a márkatulajdonosok hada is. Az eredmények, érzékelve a magyar késztermékek nyugati áruházláncokon belüli prezentációját, élelmiszerpolcokon való jelenlétét bizony szerénynek mondhatók. Ezzel szemben, ha elsősorban a készételekre koncentrálna alakítanánk ki az exportstratégiánkat, elképzelhető, hogy a töredékét sem tudnánk eladni az előállított termékeinknek. Talán fejleszteni kellene, ha lenne miből. Sajnálatos agrárpolitikai szűklátókörűségre vall, hogy az élelmiszeripart, mint a magyar mezőgazdaság termékeinek legjelentősebb felvásárlóját az agrárkormányzat régmúlt időktől fogva mostohagyerekként kezeli.

Tovább fűzve a korábban megkezdett gondolatot, sikertörténetnek is tarthatnánk például a növényi termékek esetében a hibridkukorica-vetőmag export alakulását (jóllehet a kukorica-vetőmag is része a feldolgozatlan mezőgazdasági termékek legjelentősebb csoportját fémjelző gabona-termékeknek), hiszen 50-nél is több ország használja nagy rendszerességgel ezt a ma-

gyar tudást és innovációs készséget magas szinten reprezentáló, kiváló termékünket.

Az orosz és az ukrán piac köti le, mind mennyiségben, mind értékben idén is a kukorica vetőmagexport közel felét (45,4%-át), jóllehet a lengyel, a szlovák, a francia, a román és a német vásárlások is számottevő piacot képeztek. A vevőkör értelemszerűen messze túlnyúlik az EU-n, de még Európán is. Hibridkukorica-vetőmagunk Ázsiába, az Arab Öböl országaiba, Afrikába, Dél- és Észak-Amerikába is eljut, de a kukorica őshazájában, Mexikóban is keresett termék.

Fontos adalék, hogy Ukrajna, nem kis részben a mi mintegy 10-11 ezer tonnás hibridkukorica-vetőmag exportjának is köszönhetően a világ kukoricaexportőreit rangsoroló listán 20,5 millió tonnával, a 48,9 millió tonnát exportáló USA, a 34 millió tonnát exportáló Brazília és a 29 millió tonnás kukoricaexporttal jegyzett Argentína után a negyedik legjelentősebb kukoricaexportőr a világon (*USDA, 2017-18*).

Mindezek csak kiragadott példák, de felvillantják a lehetőségét annak, hogy volna mit kutatnunk az exportszerkezet javulását eredményező termékkörök, termékek mélyebb szintjein is.

Főbb agrárkülpiaicaink 2017-ben

Kiemelkedően jó évet zárt 2017-ben a magyar agrár-külkereskedelem. Az előző évi agrárexportot 873 millió euróval meghaladó 2017. évi kivitel, a relatíve gyengébb értékesítési kondíciók miatt mindemellett rendkívül jelentős teljesítménytöbbletet is takar. Romló világpiaci árak mellett ugyanis az exportmennyiség 19,6%-os bővülésének köszönhető az exportérték dinamikus, 11%-os növekménye. Még mielőtt a 2017-es export külpiaici aspektusára rátérnék, érdemes némi helyzetképet adni az extra exportnövekmény szerkezetéről, mozgásformáiról, a prosperáló és a gyengébb kivitelt mutató termékkörökről, érintve azok külpiaici vetületét is.

A mintegy 30%-kal bővülő, másfél mil-

liárd eurót is meghaladó kiviteli értékű, a teljes 2017. évi agráréxport 17%-át lefedő gabonafélék csoportja kiemelt jelentőségű volt a 2017-es agráréxport alakulása és az egyenleg, vagyis az agrár-külkereskedelmi mérleg alakulása szempontjából.

A gabonafélék csoportján belül a legfontosabb, népelelmezést szolgáló és abrakakarmány-szükségletet kielégítő, nagy tömegű, hagyományos exportcikkeink eltérő fejlődési pályát írtak le.

Míg ugyanis az egymillió tonnát is elérő árpaexport 43%-kal, a 3,5 millió tonnás exportot mutató búzakivitel pedig 31%-kal nőtt, addig a legjelentősebb kiviteli értéket képviselő, 3,7 millió tonnát kitevő kukoricaexport „csak” mintegy 28%-kal bővült.

Az eltérő növekedési pályák mögött az értékesítési kondíciók különbségei húzódnak meg, hiszen exportmennyiségek tekintetében az árpa és a kukorica esetében is növekedett a kivitel. A kukoricaexport mennyiségének 37%-os növekedését közel 7%-kal csökkenő exportértékesítési átlag-

árak kísérték. Árpaexportunk 45,6%-os, közel másfélszeres mennyiségi bővüléséhez pedig 1,7%-kal csökkenő értékesítési átlagárak kapcsolódtak. Egyedül a búzaexport értékesítési kondíciói javultak 2017-ben. A 3,6%-os értékesítési átlagárjavulás eredményeként 30,8%-kal nőtt a búzaexportból származó árbevétel, miközben a mennyiségi kivitel csak 26,2%-kal bővült.

A gabonaexport jelentőségét nem elhanyagolva, érdemes a rendkívül széles, dinamikus növekvő exportot mutató teljes exportpalettára is némi figyelmet szentelni. Kezdve a sort a legjelentősebb exportbővülést hozó, a gabonakivitelhez képest persze töredék exportérték-részarányt képviselő dohánytermékekkel, ahol az exportérték 42%-kal bővült. Folytatva a sort az igen magas, mintegy 29%-os bővülést mutató gyümölcsexporttal, majd a 24%-os piacbővülést prezentáló tej és tejtermékek kivitelével, valamint a 18%-kal bővülő állati és növényi zsír és olaj kivitelével, hogy csak a legjelentősebb piacbővülési

8. táblázat

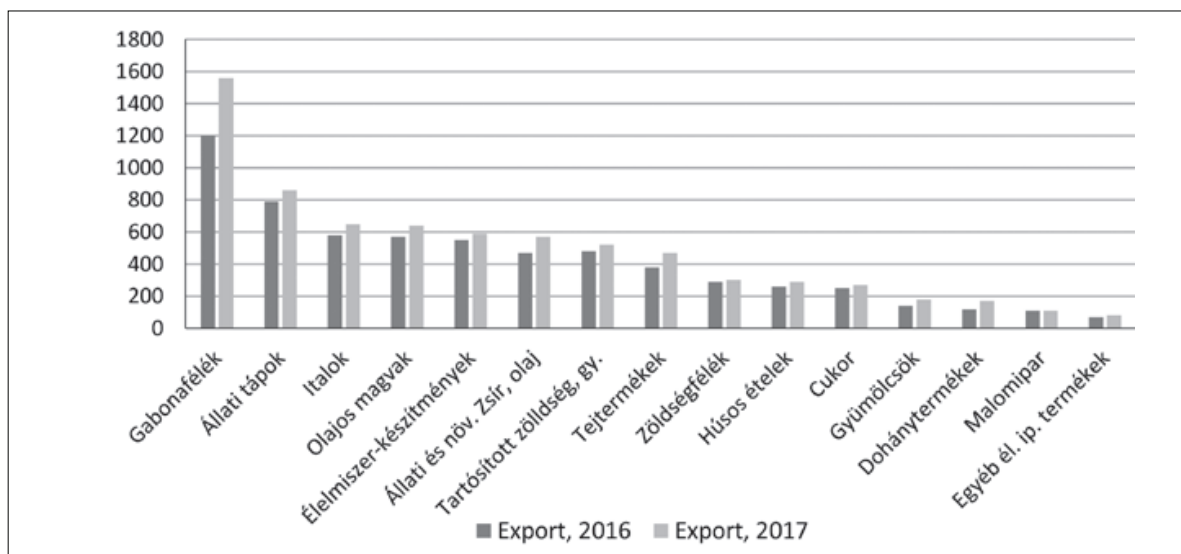
Exportbővülési pályát mutató főbb mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek, illetve termékkörök 2017-ben, ezer EUR

	Export, 2016	Export, 2017	Index, %
Gabonafélék	1 190,1	1 543,7	129,7
Állat tápok	785,4	840,9	107,1
Italok	587,6	640,1	108,9
Olajos magvak	568,5	631,6	111,1
Élelmiszer-készítmények	539,0	587,5	109,0
Állati és növ. zsír, olaj	470,6	557,4	118,4
Tartósított zöldség, gyümölcs	480,4	513,3	106,9
Tejtermékek	370,3	459,3	124,0
Zöldségfélék	278,3	281,2	101,0
Húsos ételek	251,7	273,2	108,5
Cukor	245,3	253,4	103,3
Gyümölcsök	131,2	168,7	128,8
Dohánytermékek	107,7	153,1	142,2
Malomipar	99,3	105,5	106,2
Egyéb ÉLIP termékek	55,1	62,7	113,9

Forrás: KSH

4. ábra

Bővülő piacú termékeink 2017-ben, ezer euró

Forrás: saját szerkesztés

eseteket említsük. A vonatkozó táblázat adatai és a kapcsolódó grafikon meggyőző bizonyítékkal szolgálhat arra, hogy a 2017. évi agrárexport-bővülés széles alapokon nyugodott, másrészt azt is érzékelteti, hogy a jelentős, 11%-os összesített magyar agrárexport-bővülés mögött a magasabb hozzáadott értéket képviselő, feldolgozott termékek bővülése játszott már 2017-ben is a meghatározó szerepet.

Az italok csoportján belül például az ízesített vízexport 152,1 millió euróról 170,4 millió euróra, azaz 12%-kal bővült. A jelentős vásárlók közül az osztrák piaci kivitel bőven (155,6%) másfélszeresére, az azerbajdzsáni export pedig 35%-kal nőtt. A borexport – megközelítve az 1 millió hektolitert – összességében 15,8%-kal növekedett. Az osztrák piaci kivitel 1,6-szorosára bővült, a német piaci export 42, a szlovák pedig 37%-kal nőtt, ami párját ritkító növekedési dinamizmusról árulkodik. Különlegessége a 2017-es évi agrárexportnak, hogy az etil-alkohol-export értékben a borexport háromszorosát is kitette, hiszen a 2016. évi 294,8 millió euróról 317,1 millió euróra, jelesen 7,6%-kal nőtt. A jelentős szeszvásárlóink közül a hollandok bőven másfélszeresére növelték a magyarországi

etil-alkohol-importjukat, de a csehek közel nyolcszorosára, 3903-ról 30 450 ezer euróra növelték a magyar piaci szeszbehozatalukat. Az EU13-ak eleve 18%-kal több etil-alkoholt vásároltak Magyarországról 2017-ben, mint egy évvel korábban.

A tej és tejtermékek exportja összességében 24%-kal bővült. Az EU15-ök 37,8%-kal, az EU13-ak pedig 25%-kal vásároltak több tejet és tejterméket tőlünk, mint egy évvel korábban. Piacaink e tekintetben széles skálán mozogtak, hiszen tejtermékeink a közvetlen tejfelvevőkön (mint az olasz, a román, a szlovák és a horvát piacokon) túl eljutnak valamennyi uniós tagországba, sőt az Európai Unión kívüli országokba is éppúgy, mint a Közel-Kelet számos országába és Ázsia, Amerika frekventált piacaira.

Csökkenő kivittelt mutató termékkörök

Nem lenne teljes a körkép, ha nem esne szó a csökkenő kivittelt mutató termékkörökről is. Jelentős termékcsoportokról lévén szó, érdemes adatokkal is alátámasztani a jelenséget, hiszen egy-egy termékcsoporton belül, az esetek többségében nem általános a piacvesztés, hanem egy-két, eltérő növekedési pályát mutató termék

9. táblázat

Csökkenő kivitelű termékcsoportok, ezer EUR

	Export, 2016	Export, 2017	Változás, %
Hús, hústermékek	1 010,0	967,6	95,8
Élő állatok	335,6	325,7	97,1
Kakaós termékek	163,2	159,6	97,8
Kávé, tea	59,2	50,9	85,9
Hal, haltermékek	28,6	27,6	96,4
Összesen	1 596,6	1 531,4	95,9

Forrás: KSH, 2018

forgalmának alakulása befolyásolta a végeredmény alakulását.

Kiragadva az élőállat-exportot érdemes megemlíteni, hogy például az élő marha exportjában jelentős piaci szereplők igen csak eltérő, egymással szöges ellentétben lévő stratégiákat követtek 2017-ben. Míg például Törökország, mint a legjelentősebb élőmarha-vásárlónk, 78-ról 61 millió euróra, azaz 22%-kal csökkentette a magyarországi élőmarha-importját, sőt Ausztria 10, Oroszország 5%-kal kevesebbet vásárolt tőlünk, Hollandia és Görögország pedig megfelezte a magyarországi importját, addig Németország közel megnégyszerezte, Olaszország közel megduplázta, Horvátország pedig mintegy negyedével növelte a magyarországi élő marha importját.

Az élőjuh-kivitel 12%-os bővülés mellett 37-ről 41,6 millió euróra nőtt. Ezen belül a legjelentősebb piacnak számító olasz piaci export ugyancsak 2,5%-kal nőtt, de a *német piaci exportunk megháromszorozódott*, a szlovák piac két és félszeresével bővült, a *török piaci előbárány-export pedig 15-szörösére ugrott*.

Az élőbaromfi-kivitel közel 10%-os bővülés mellett 85,4-ről 93,8 millió euróra bővült. Jóllehet az európai piacok stagnáltak vagy enyhén csökkentek, de az EU-n kívüli európai piaci élőbaromfi-export megduplázódva, 9,6 millió euróról 18,6 millió euróra ugrott. Ezen belül a fehérorosz és a szerbiai piacok másfélszeresére duzzadtak, az ukrainai vásárlások pedig megduplázódtak.

Ázsiába ugyancsak másfélszeres piacbővülés zajlott le, köszönhetően a grúzai, az azeri, az örmény és a kazahsztáni vásárlásoknak. Különleges piacbővülés jellemezte az orosz piacot is, hiszen itt a korábbi 144 ezer euróról 2,4 millió euróra, azaz 17-szeresére bővült a magyar élő baromfi (értsd naposcsibe) import.

Egy szó, mint száz: az élőállat-export közel 3%-os csökkenése mögött alapvetően az élőmarha-export 16%-ot meghaladó, kiváltképp török, osztrák, holland, görög, macedón, fehérorosz és lengyel piaci visszaesést takaró jelenség húzódik meg. Megemlítendő ugyanakkor, hogy a német, az olasz és a horvát piaci expanzió sokat tompított a piacvesztés negatív következményein.

Fő felvevőpiacaink 2016–2017-ben

Az Európai Unió belső piaca 2016–2017-ben is meghatározó jelentőséggel bírt a magyar agrár- és élelmiszeripari termékek exportjában. Mi több, az unió súlya növekedett is, hiszen a bővülő 2017-es exportban egy százalékponttal még erősödött is az uniós piacok agrárexporton belüli pozíciója. Míg 2016-ban a teljes magyar agrárkivitel 83,6%-a került a közösségek tagországaiba, addig 2017-ben, 873 millió euróval magasabb kiviteli szint mellett már a 84,7%-a talált az unión belül fizetőképes keresletre. A kiviteli többlet az EU27-ek szintjén elérte a 824 millió eurót!!!

Az Európai Unión belüli piacaink tehát

10. táblázat

Frekventált külpiacaink, külpiaci relációink fogadókészségének alakulása 2016–2017-ben, ezer EUR

	Export, 2016	Export, 2017	Változás, %
Összesen	8 022,3	8 895,9	110,9
EU28	6 709,5	7 533,7	112,3
EU15	4 054,8	4 607,5	113,6
EU13	2 654,7	2 926,1	110,2
EU-n kívüli európai	765,1	817,9	106,9
Ázsia	455,3	439,9	96,6
Afrika	25,7	16,2	62,9
Amerika	52,5	68,4	130,3

Forrás: KSH, 2018

jobban teljesítettek, magasabb növekedési jellemzőkkel bírtak, mint az átlag. Nevezetesen az EU15-ök piacain a magyar agrárexport gyorsabban (13,6%-kal) bővült, mint a velünk és utánunk csatlakozott tagországok piacain (10,2%), így a régi tagállamok piacain az exportunk értelemszerűen gyorsabban fejlődött, mint az EU28-ak átlaga (12,3%).

Jóllehet a teljes magyar agrárexportnak csak a 15%-án osztoztak 2017-ben is az unió kívüli piacok, de míg az európai piacok szépen fejlődtek, az ázsiai és az afrikai piacok összességében csökkenést mutattak. A tengeren túl egyedül az amerikai kontinens érdemel különös figyelmet, ugyanis az amerikai export 30%-os bővülését az USA-beli export 40%-os növekedése alapozta meg. (Az USA-beli exporton belül az állati termékexport megduplázódott, a tartósított zöldség- és gyümölcsstermékek, valamint a különböző ehető készítmények kivitele pedig közel ötszörösére bővült.)

Afrika alaposan lemaradt korábbi önmagához képest. Mintegy 37%-kal kevesebb exportot teljesítettek a magyar exportőrök 2017-ben, mint az előző évben. Drasztikusan csökkenő, negyedére zsugorodó piaccá vált a Dél-afrikai Köztársaság is, ahol a korábban jelentős, mintegy 13 ezer tonnányi, 8 millió eurós húsexport tűnt el szinte nyomtalanul, egyik évről a másikra.

Reményteljes egyiptomi piacaink is csorbát szenvedtek 2017-ben, mintegy 18%-os volt a kivitelcsökkenés. A korábban bővülő piacnak számító algériai piac is visszaesett, a kivitel szinte megfeleződött. Egyedül a marokkói agrárexport bővült, mégpedig 34%-kal, ami elsősorban a tartósított zöldség- és gyümölcsstermékek exportjának bővülésére, valamint a különböző ehető élelmiszeripari termékek és adalékanyagok, szárítmányok kivitelének növekedésére vezethető vissza.

Ázsiai piacaink sem remekeltek! Összességében ugyan nem túlzottan jelentős a visszaesés, mindössze 3,4%-os, de az elmúlt években, évtizedekben hozzászokhattunk az ázsiai nagyhatalmak és a kis-tigrisek piaci keresletének meredek bővüléséhez, elsősorban Kína, Japán, Dél-Korea, Tajvan, Hong-Kong stb. keresletének exponenciális növekedéséhez. Ezzel szemben 2017-ben a kínai piaci kivitel 5%-kal, a japán- és a hong-kongi piaci export egyaránt közel 15%-kal csökkent, a tajvani piac pedig mintegy 20%-kal esett vissza.

A magyar agrárexport frekventált, 12 legjelentősebb agrárkülpiaca a 2017. évi agrárkivitel 70%-át reprezentálta, de ezen belül az első öt piac 52%-nyi részarányt képviselt a kivitelből. A nagyságrend arra utal, hogy agrárexportunk igencsak koncentrált, holott agrártermékeink valameny-

II. táblázat

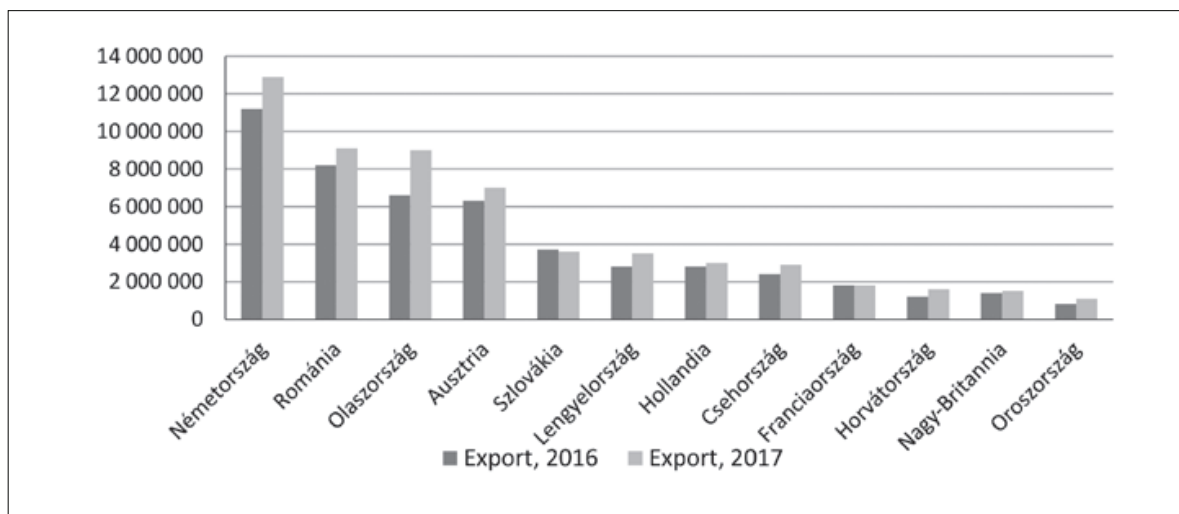
Főbb exportpiacaink csökkenő exportsorrendben 2016–2017-ben, ezer EUR

	Export, 2016	Export, 2017	Változás, %
Németország	1 211 857	1 394 765	115,1
Románia	921 434	1 008 576	109,5
Olaszország	762 633	996 652	130,7
Ausztria	721 021	798 106	110,7
Szlovákia	469 103	466 408	99,4
Lengyelország	385 042	445 728	115,8
Hollandia	376 103	403 381	107,3
Csehország	329 994	393 073	119,1
Franciaország	274 297	279 180	101,8
Horvátország	227 755	265 389	116,5
Nagy-Britannia	240 096	245 972	102,5
Oroszország	191 944	221 651	115,5

Forrás: KSH, 2018

5. ábra

Főbb agrárkülpiacaink 2016–2017-ben, ezer euró

Forrás: saját szerkesztés

nyi EU-tagállamba, sőt Európa valamennyi országába eljutnak. Ezen kívül pedig számos jelentős és tradicionális piaccal bírunk Közel- és Távols-Keleten éppúgy, mint az amerikai kontinensen vagy Afrikában, sőt Ázsia feltörekvő piacain is jelen vagyunk.

Az elmúlt két év kiviteli adatainak célpiaconkénti összevetéséből egyértelműen kiviláglik, hogy a szlovák piac kivételével valamennyi, táblázatbeli piac esetében nőtt, mégpedig túlnyomó többségében igen je-

lentősen bővült a kivitel. A legjelentősebb piacbővítést, 30%-ot meghaladó növekménnyel az olasz piac esetében értük el. Közel 20%-kal bővült a kivitel a cseh piacon és 15% körüli növekmény jellemezte többek között a német, a lengyel, a horvát és az orosz piacot is. Tíz százalék közeli exportbővülés jellemezte a román és az osztrák piacot, de a 10% alatti növekedési erélyű piacok sem lebecsülendők, lásd a holland, a brit és a francia piacot.

Összességében tehát rendkívül jelentős, 874 millió eurós többlet keletkezett a 2016. évi kiviteli szinthez képest 2017-ben, melyből a táblázatbeli, legfrekvenciáltabb agrárkülpiaacaink 810 millió eurós többletet képviseltek, úgy is mondhatnánk, hogy ezek a piacok produkálták a 2017. évi export-többlet 93%-át.

Agrárexportunk fő felvevőpiacai 2018 első felében

Az élelmiszer-termékek kivitelének zömét (82,6%-át) most is az unió belpiacsá szívtá fel. Ezen belül a régi tagállamok igényelték az unióba menő export mintegy 60%-át, ami a korábbi tendencia folytatódására utal.

Az ázsiai piacok továbbra is gyengélkednek. Az exportcsökkenés mértéke azonban nem túlzottan jelentős.

Ezzel szemben az afrikai piacokon 23, az amerikai piacokon pedig 57%-os az exportbővülés, jóllehet ezek a távoli piacok, nagyságrendjüknel fogva érdemben nem szólnak bele a magyar agrárexport alakulásába.

Az exportpiaci sorrendben előkelő helyeken lévő, az időarányos agrárexportot meghatározó piacok túlnyomó többsége vigasztalan képet mutat. Az első hét legjelentősebb piac ugyanis visszaesett. Míg

2017-ben az olasz piac mintegy 30%-os bővülést mutatott, addig 2018 első felében 10%-ot meghaladó visszaesést produkált. A német piac is recesszióba hajlott, holott tavaly még 15%-kal bővült. A romániai kivitel is hozzávetőlegesen annyival csökkent 2018-ban, mint amennyivel nőtt 2017-ben. Folytathatnánk a sort.

Bár az exportvisszaesés hátterét piacról piacról volna érdemes áttekinteni, de helyszűke miatt pusztán nagy általánosságban megközelítve azt mondhatjuk, hogy a negatív eredmény alapvetően a gabonaexport és egyes esetekben az olajosmag-kivitel visszaesésének lenyomata.

Példaként érdemes megemlíteni, hogy az olasz piac, mint a legjelentősebb gabona-, főként kukorica-felvevő külpiaacunk idén 600 ezer tonnával vásárolt kevesebb gabonát, mint egy évvel korábban. A németek pedig az előző évi gabonamennyiség alig egyharmadát, 424 ezer tonna helyett alig 141 ezer tonna gabonát vásároltak idén a magyar piacról.

Az első tíz legjelentősebb agrárkülpiaacunk közül csak az osztrák, a szlovák, a cseh, a francia és a horvát piac bővült, azonban a pozitív folyamatok összességében még nem váltak még túlsúlyossá.

12. táblázat

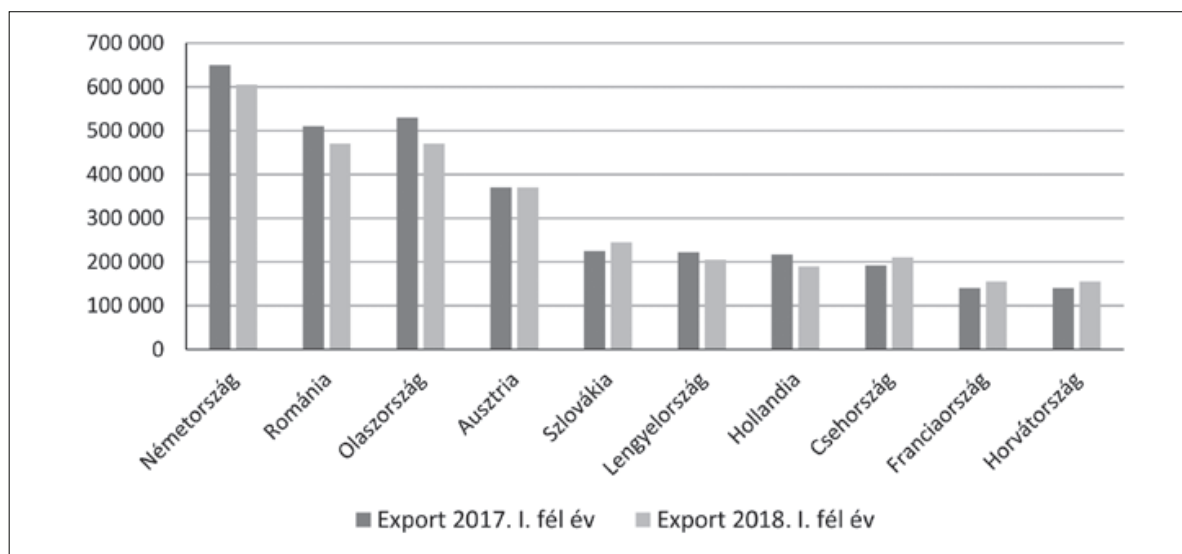
Főbb exportpiacok csökkenő exportsorrendben 2017–2018 első felében, ezer EUR

	Export, 2017. I. fél év	Export, 2018. I. fél év	Változás, %, 2017-18, első fél év	Külpiaaci súlyarány, %
Németország	646 808	611 784	94,6	14,3
Olaszország	525 657	471 622	89,7	11,1
Románia	515 657	461 710	89,5	10,8
Ausztria	362 970	367 899	101,4	8,6
Szlovákia	221 684	233 165	105,2	5,5
Lengyelország	221 133	206 297	93,3	4,8
Hollandia	212 850	180 762	84,9	4,2
Csehország	182 751	207 468	113,5	4,9
Franciaország	131 821	150 683	114,3	3,5
Horvátország	134 246	145 146	108,1	3,4

Forrás: KSH, 2018

6. ábra

Legjelentősebb exportpiacaink felvevőképességének alakulása, ezer euró

Forrás: saját szerkesztés

Gabona nélkül számított export 2018-ban

A gabonaexport nélkül számított exportpiaci helyzetkép erre pregnáns bizonyítékkal szolgál, ugyanis a teljes, időarányos agrárexport, gabona nélkül számított exportárbevétele egyes frekventált külpiacaink esetében idén is prosperáló kivitelről árulkodna.

A gabonaexport nélkül számított kivitel, ha fikció is, de rávilágít arra, hogy szeren-

csés második fél év esetén a pozitív folyamatok megerősödésére számíthatunk.

Termékeink túlnyomó hányada ugyanis jól szerepelt az év első felében, elsősorban a gabonakivitel kimért alakulása okolható tehát a szerényebb agrárexportért. Hozzá kell tenni, hogy az olajos mag, a növényi és állati zsír, valamint a cukor és a halexport is gyengélkedett, de ezek közül a legnagyobb súlyt kétségtelenül a gabona képviselte.

Amennyiben az idei kalászos gabonakészlet mennyiségben és minőségben ko-

13. táblázat

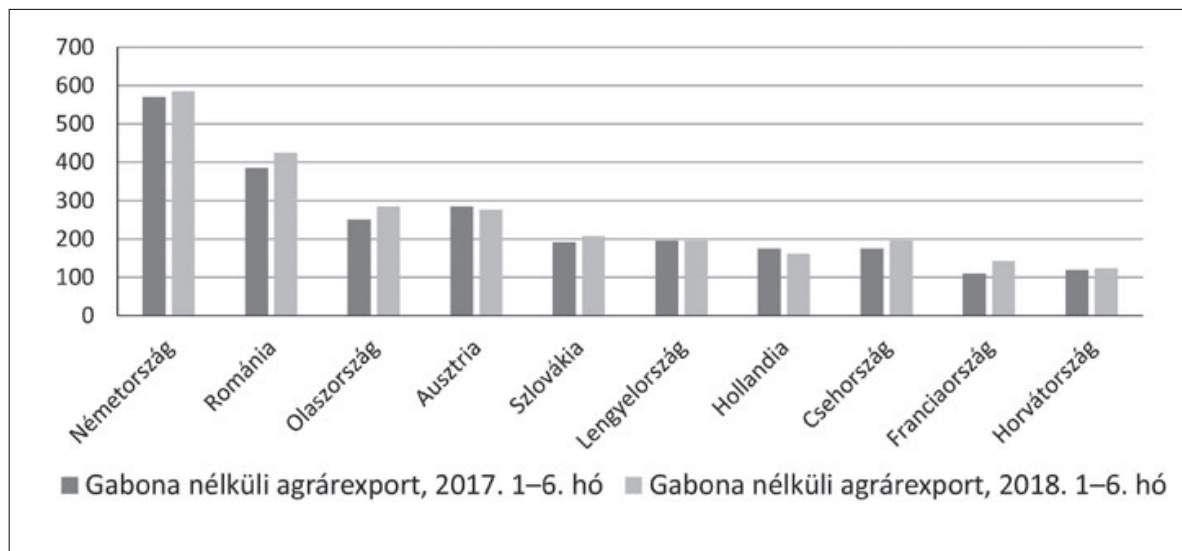
Gabonaexport nélkül számított kivitel alakulása (2017–2018 első fél év)

	Gabona nélküli agrárexport, 2017. 1–6 hó, ezer EUR	Gabona nélküli agrárexport, 2018. 1–6 hó, ezer EUR	Változás, %
Németország	571,6	580,8	101,6
Románia	384,3	423,7	110,3
Olaszország	248,7	283,6	114,0
Ausztria	285,0	275,3	99,6
Szlovákia	197,1	205,2	104,1
Lengyelország	192,7	186,0	96,5
Hollandia	178,4	158,7	89,0
Csehország	174,6	200,1	114,6
Franciaország	112,4	140,4	124,9
Horvátország	113,4	125,1	110,4

Forrás: KSH, 2018

7. ábra

Gabonaexport nélkül számított kivitel, ezer euró

Forrás: saját szerkesztés

molyabb exportárualapot képezne és az olajos magvak kivitele is meglódná, látva a takarmánykukorica és a napraforgó állomány relatíve jó állapotát, esélyünk lehet arra, hogy az év második felében a gabonaexport részben ledolgozza az év első felében kialakult hátrányt, annál is inkább, mivel a gabonaárak emelkedésére számíthatunk.

Csüggedésre amúgy sem lenne különösebb ok, hiszen az elmúlt négy év külkereskedelmi statisztikai adatait összehasonlítva a 2018. első félévi exportteljesítménnyel, az idei félév a második legjobb teljesítménynek számít az elmúlt négy évben. A hamutálca effektus elkerülését segítő álljanak itt az összehasonlító adatok.

A piaci hangsúlyok változása tehát alap-

vetően az exportszerkezetet meghatározó folyamatok függvénye. Stabilitást e téren elvárni nem igen lehet, hiszen a mindenkori termés nagyságrendje alapvetően befolyásolja a kínálatunk mibenlétét, legalábbis a feldolgozatlan mezőgazdasági termékek körében. Változást, nevezetesen kínálatcsökkenést e téren a közeljövőben leginkább a hazai felhasználás erősödése, példának okáért az új bioetanol-üzemek kukoricaigényének fokozódása hozhat.

A német piaci hegemonia sajátosságai

Semmi kétség, hogy a legjelentősebb mezőgazdasági és élelmiszer-gazdasági termékkülpiacunk Németország. A né-

14. táblázat

Agrárexportunk alakulása az elmúlt négy év delelőjén (első félévi összehasonlító adatok), millió euró

Árúfőcsoport	Export 2015	Export 2016	Export 2017	Export 2018
I. Élő állat, állati termék	810,8	819,8	849,8	934,6
II. Növényi termékek	1 263,0	1 153,6	1 456,2	1 171,9
III. Növényolaj, zsír	218,5	221,2	284,5	258,8
IV. Élelmiszer-készítmények, ital, dohány	1 515,1	1 642,0	1 785,9	1 900,6
Összesen	3 807,4	3 836,6	4 376,4	4 265,9

Forrás: KSH, 2018

met kapcsolat fontosságát a nagyságrend és az évtizedekre visszanyúló piacvezető szerep töretlensége eleve determinálja. Ennek ellenére érdemes ezt az elsőbbséget, a zászlós hajó szerepet kissé részletesebben is megvizsgálni most, amikor a kiviteli struktúra ilyen fordulatokat vesz. Arra ugyanis kevesen gondolnak, hogy bár széles termékkálával vagyunk jelen a német piacon, de a kínálatunknak nem minden eleme németpiac-függő. Mint az alábbiakból is kiderül, a német piac megfellebbezhetetlen versenyelőnye valójában csak egyetlen árufőcsoportra koncentráló-

dik, jóllehet ez történetesen a feldolgozott termékkör legjelentősebb gyűjtőhalmaza és az exportszerkezet legfajsúlyosabb (40%-ot meghaladó eleme), nevezetesen az élelmiszer-készítmények, ital, dohány árufőcsoportot adó termékek, termékkörök.

Nézzük a 2016–2017-es évek magyar agrár-exportjának vezető külpiacok szerinti alakulását a német piac pozíciójának fényében. Az árufőcsoportok szerinti vizsgálódás eleddig nem reflektorfénybe nem került érdekes következtetések levonását teszi lehetővé.

Az élő állat és állati termékek exportrang-

15. táblázat

Az élelmiszer-gazdasági export 2016–2017. évi alakulása az I-es, élő állat és állati termék árufőcsoport szintjén (20,8%-os részarány), millió EUR

	Export, 2016	Export, 2017	Változás, %	Piaci részarány, %
Összesen, ebből:	1806,1	1842,3	102,0	.
Románia	229,8	268,4	116,8	14,6
Olaszország	168,5	184,0	109,2	10,0
Németország	147,8	163,6	110,7	8,9
Ausztria	144,4	143,3	99,2	7,8
Japán	118,9	100,7	84,7	5,5
Szlovákia	92,6	87,4	94,4	5,1
Franciaország	72,3	73,1	101,1	4,0

Forrás: KSH, 2018

16. táblázat

A II-es árufőcsoport, pontosabban a növényi termékek exportjának fő piaci sorrendje (32%-os részarány), millió EUR

	Export, 2016	Export, 2017	Változás, %	Piaci részarány, %
Összesen, ebből:	2 386,9	2 839,2	118,9	
Olaszország	377,6	557,2	147,6	19,6
Németország	402,4	491,2	122,1	17,3
Ausztria	315,2	362,9	115,1	12,8
Románia	311,6	351,8	112,8	12,4
Szlovákia	147,6	131,2	88,9	4,6
Lengyelország	82,6	124,0	150,1	4,4
Hollandia	111,4	103,1	92,5	3,6
Oroszország	75,1	100,5	133,8	3,5
Csehország	61,4	79,3	129,2	2,8
Ukrajna	70,3	70,9	100,9	2,5

Forrás: KSH, 2018

17. táblázat

III. áru főcsoport a növényi és állati eredetű zsír, olaj exportja (6,2%-os részarány), millió EUR

	Export, 2016	Export, 2017	Változás, %	Piaci részarány, %
Összesen, ebből:	470,6	552,5	117,4	
Hollandia	108,1	109,2	101,0	19,8
Németország	89,2	102,7	115,1	18,6
Ausztria	20,3	40,5	199,5	7,3
Olaszország	30,3	37,8	124,8	6,8
Szlovákia	34,4	37,8	110,0	6,8
Csehország	28,5	37,7	132,3	6,8

Forrás: KSH, 2018

listán a német piac mintegy 8,9%-os piaci részaránnyal csak a harmadik legjelentősebb külföldi piacunk. Mindemellett pozitívum, hogy a német piaci kivitel ebben az áru főcsoportban az átlagos piacbővülési mértéket több mint ötszörösen meghaladta, azaz 10,7%-os volt 2017-ben és bő másfélszeres exportértéket mondhatott magáénak, mint a közismerten legjelentősebb sertéshús-felvásárlónk, Japán. (Megjegyzésként ide kíváncsok, hogy a fejlett Nyugat által elrendelt orosz embargó és az arra adott orosz válasz miatt a sertéshúsunkkal, pár évvel ezelőtt kiszorultunk az addigi legjelentősebb sertéshús-felvevő orosz piacról.)

A német piac itt is úgymond másodhegedős maradt, a legjelentősebb gabonavásárlónk, Olaszország mögé szorult, de így is igen jelentős piaci pozíciót foglalt el a maga 17,3%-os piaci részarányával.

A növényi termékek exportranglistájának további érdekessége, hogy a legjelentősebb gabonavásárlók közé számított 2017-ben az orosz és az ukrán piac is, mégpedig a nagy értékű kukorica-vetőmagvásárlásukkal (az oroszok 21,5-ről 26,1 ezer tonnára, az ukránok pedig 19,8-ről 24 ezer tonnára bővítették kukorica-vetőmagvásárlásaikat).

A legjelentősebb növényi termékvásárlóink 2017-ben rendkívül jelentős piaci növekményt mutattak. Az exportbővülés összességében messze meghaladta az átlagos

exportbővülés mértékét. A piacbővülési rekordot az olasz piac produkálta a közel másfélszeresére bővülő terményvásárlásával, de a német piac is kimagasló, 22%-ot meghaladó eredményt ért el, mégpedig úgy, hogy a 2017-es növényi export értékben 17,3%-át a német piac szívtta fel.

A növényi és állati zsír, olaj exportranglistát sem Németország vezeti. A hollandok némi többlettel, bár nem túl nagy különbséggel megelőzték a németeket, jóllehet a német piaci vásárlások az 1%-os holland piacbővülésre alaposan ráverték, hiszen a német piaci export 15%-ot meghaladó módon bővült.

Ha az első három áru főcsoport tekintetében nem is a németek vezették az exportpiaci listát, bár az első két-három pozíciót megszerezték, a IV-es áru főcsoport termékeinek legjelentősebb vásárlója Németország lett. A nagyságrend 622 millió euró, amivel az áru főcsoporti export 17,1%-át mondhatják magukénak. A német piaci előny 7%-ponttal jobb, mint a második helyre szoruló Romániáé és mintegy 10%-ponttal jelentősebb, mint a harmadik legjelentősebb élelmiszerpiacunknak számító Ausztria.

A kivitelünk legjelentősebbnek mondható és egyúttal feldolgozott termékeket magában foglaló áru főcsoport 41%-át reprezentálja a 2017. évi agrárexportunknak,

18. táblázat

A IV. élelmiszer-készítmények, ital, dohány árufőcsoport termékeinek exportpiaci alakulása (41%-os részarányú főcsoport), millió EUR

	Export, 2016	Export, 2017	Változás, %	Piaci részarány, %
Összesen, ebből:	3358,6	3643,4	108,5	.
Németország	572,4	622,1	108,7	17,1
Románia	356,0	372,2	104,6	10,2
Ausztria	241,1	254,8	105,7	6,7
Csehország	204,0	246,3	120,7	7,0
Lengyelország	235,6	230,4	97,8	6,3
Olaszország	186,2	209,9	112,7	5,8
Szlovákia	194,5	205,9	105,9	5,6
Egyesült Királyság	176,5	181,0	102,5	5,0
Mindösszesen I–IV. áruosztály:	8022,2	8877,4	110,7	
Német piaci export	1211,8	1379,6	113,8	15,5

Forrás: KSH, 2018

így az itt szerzett német előny 2017-ben is megalapozta a német piac elsőségét a magyar agrárexportban. Hozzá kell tenni, hogy az exportbővülés átlagos mértékét a német piac túlszárnyalta és az egyes áru-főcsoportok adatait bemutató számokból egyértelműen kiviláglik, a német vásárlások dinamikusan bővültek.

A legfrissebb fejlemények

A 2017–2018. első félévi statisztikai adatokból egészen más kép bontakozik ki, mint ahogy az a 2017. évi adatokból következne. Anélkül, hogy a 2017. évi exportnál használt táblázatokat megismételném a változásokról és a német piaci jelenlét alakulásáról az alábbiak mondhatók: Az élő állat és állati termékek exportja 2018 első felében 8,3%-kal bővült. A legjelentősebb piacunk e tekintetben a román piac volt, de a németeket ebben a termékkörben az olasz piac is megelőzte. A német piac javára írandó, hogy 16,5%-os piacbővüléssel az átlagos piacbővülés ütemét megduplázva fejlődött.

A gabona, illetve növényi termékexportunk, mint ahogy ezt már korábban jeleztük, nagy mértékben visszaesett. A közel

20%-os piacvesztésben – az osztrákokat kivéve – minden fontos korábbi piacunk kisebb-nagyobb szerepet játszott. A németek 557 ezer tonnás vásárlásukkal, 210 millió eurós exportértékkel az olaszok mögé szorulva, összességében 25%-kal vásároltak kevesebb növényi terméket, mint az előző év azonos időszakában. Gyenge vigasz, hogy az olaszok piaci elmaradása viszont 26%-os. A negyedik legjelentősebb növényi termék külpiaconak számító román vásárlások pedig 37%-kal estek vissza, amihez hasonló visszaesést csak a lengyel vásárlások mutattak.

A növényi és állati eredetű zsír és olaj exportunk fő piaci sorrendjében, csakúgy, mint 2017-ben, a németek a hollandok mögé szorultak. A holland vásárlások 14, a német vásárlások 21%-kal estek vissza.

Rátérve a legjelentősebb áru-főcsoport termékeinek exportpalettájára, a német piaci pozíció 2018-ban is karakteres maradt. A 385,5 millió eurós, ebben a termékkörben 17,2%-os piaci részarányt képviselő német vásárlások majd 150 millió euróval jelentősebbek, mint a második helyen jegyzett román vásárlások értéke, ami némiképp nagyobb különbség is, mint a 2017-es ex-

portunknál tapasztalhattunk. Ebből következik, hogy a piacvezető szerepet ebben a termékkörben valójában nem veszélyeztetni egyetlen konkurens sem.

Importoldali szerepvállalás

Végezetül indokolt egy megjegyzés erejéig az importoldali német szerepvállalást is érinteni. Míg ugyanis az exportpiaci sorrendet összességében és áruösszportok szintjén is vizsgálva kimondhatjuk, hogy a német piac valójában csak az élelmiszer-készítmények, ital, dohány áruösszportban tekinthető piacvezetőnek, addig az importforrások tekintetében a német szerepvállalás sokkal karakteresebb. Erre utalnak az alábbi összehasonlító adatok.

Míg Németország a magyar agrárexportból 14,6%-kal részesedve a legjelentősebb agrárkülpiaconknak számít, addig az importforrás tekintetében a németek a teljes élelmiszerimport 20,3%-át adva

ugyancsak vezető kereskedelmi partnernek tekinthetők.

Anélkül, hogy az export és import minőségi különbségeit, késztermék, vagy intermediér állapotát, kiszereztséget vizsgálnánk, valójában nem lehetne korrekt véleményt mondani a német piaci import és a Németországba irányuló magyar agrárexport átlagárainak különbségeiről. Mellőzve, minden ilyen megfontolást, pusztán azért érdemes párba állítani ezt a két adatsort, hogy a nagyságrendi különbségekről és a versenyképességünk helyzetéről elképzelésünk, a beltartalmi és kiszereztségbeli differenciákról pedig sejtésünk legyen.

Németország az Európai Unió vezető gazdasági nagyhatalma, fejlett mezőgazdasággal és versenyképes, korszerű élelmiszeriparral, valamint erre épülő korszerű élelmiszer-kereskedelmi hálózatokkal rendelkezik. A német ipar versenyképességben és piaci teljesítményben az USA-val és Kí-

19. táblázat

Német pozíció az élelmiszerexportban és importban, 2017–2018. I. fél év

	Német pozíció (exportban)	Német pozíció (importban)
I. Élő állat és állati termék	Harmadik helyezés (románok, olaszok után)	Első helyi pozíció
II. Növényi termékek	Második helyezés (az olaszok után)	Első helyi pozíció
III. Növényi és állati zsír, olaj	Második pozíció (a hollandok után)	Második pozíció (a csehek után)
IV: Élelmiszer-készítmények, ital, dohánytermékek	Első helyi pozíció	Első helyi pozíció

Forrás: KSH, 2018

20. táblázat

Export- és importátlagárak alakulása 2018 első felében a német reláció tekintetében, euró/tonna

	Német piaci exportunk átlagárai	Német piaci importunk átlagárai	Különbség az import javára
Élő állat és állati termékek	2 048,0	2 157,3	+109,3
Növényi termékek	376,8	1 080,0	+703,2
Zsír, olaj	750,0	1 134,6	+384,6
Élelmiszer-készítmények, ital, dohány	1 034,1	1 426,0	+391,9

Forrás: KSH, 2018

nával vetekszik, de nemcsak az ipari termékek, hanem a szolgáltatások terén is a világ élmezőnyéhez tartozik. Németország (357 ezer négyzetkilométer) területét illetően mintegy négyszerese hazánknak és nyolcszor nagyobb (80,6 milliós) népesség lakja. Mindemellert a GDP-je egyes kimutatások szerint 28-szor nagyobb a magyar GDP-nél. Az egy főre jutó GDP pedig duplája a magyarnak, meghaladja az 50 400 dollárt.

ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK

Legfontosabb agrárkülpiacunk hosszú évek, ha nem évtizedek óta Németország, mégis érdemes kissé elmélyedni a német piaci elsőbbség belső összefüggéseibe. Mélyebbre ásva ugyanis az exportszerkezetünkbe kiderül, hogy nem minden árucsoport szintjén vezető piac a német, sőt a tüzetesebb vizsgálatból az is kitűnik, hogy sem az élő állat és állati termékek, sem a növényi termékek, de még a növényi és állati zsír, illetve olaj termékek exportblokkján

belül sem mondható vezető exportpiacnak Németország. Pusztán az élelmiszer-készítmények, ital, dohánytermékek terén magaslik ki a német piac a többi kereskedelmi partner közül, ami a feldolgozottsági fok tekintetében egyértelműen pozitív jelenség, a részleteket illetően azonban itt is érdemes lenne kutakodni, hiszen a Németország élelmiszerboltjait járó turista nem érzi úgy, hogy a magyar feldolgozott termékek túlreprezentáltak lennének a német élelmiszerboltokban. Önmagától adódik a kérdés, hova tűnik a nagy magyar exportmennyiség, illetve milyen formát ölt a német piacon a magyar élelmiszer?

Az exportot és importot ütköztetve azt látjuk, hogy a német piac importbeli hegemóniája sokkal erősebb lábakon áll, mint a magyar exportban. Az importban ugyanis három árucsoportban is vezető importforrásként mutatkoznak a német szállítók, míg az export esetében csak a IV. árucsoportban jeleskedik a német vásárló.

Based on the above-mentioned findings we concluded that the use of family labour is significant in individual businesses as well, but contrary to the assumptions they do not use more hired labour in comparison with family businesses. In addition, the more land they have, the more labour is used, but this does not necessarily mean family labour.

CHANGING PRIORITIES OF THE HUNGARIAN AGRICULTURAL FOREIGN TRADE BASED ON GERMAN MARKETS

By: Szabó, Jenő

Keywords: export structure, added value, German market, foreign market, grain exports.

JEL Classification: Q17.

Our export structure began to show a spectacular improvement in 2018, after the export of unprocessed agricultural products, the grain exports dropped drastically. With the spread of processed products, the added value of the Hungarian agricultural exports has grown, so an important agricultural policy goal seems to be achieved. However, we do not want such an artificial improvement. We do not find any Hungarian food on the shelves of our Western European partners. The phenomenon suggests that, at the level of processed products, the majority of our external market supply is still provided by low-grade intermediate products. The change in the supply structure affects the order of the external market, weakens our traditional markets, position in the export order and gives the opportunity to other markets.

This weakening of the position is also noticeable in the case of the German market, which is our most important agricultural market. Our export to the German market, which has been expanding for decades, started to shrink (in quarter I-III of 2018), mainly due to this drastic decline in grain exports and some oily seed products. Due to that fact, it would be worth examining more closely the internal relations of the German market. Of the four sections, only the fourth, namely food preparations, beverages, tobacco products, is considered to be our leading German foreign market.

Examining the exports and imports, we can see that the import position of the German market is much stronger than the Hungarian agricultural export to Germany. The German suppliers are the leading source of imports in three sections, while the Hungarian agricultural export appears only in Section IV in the German market.

However, we can conclude from the collision between the Hungarian agricultural export to German market and the import of the food from there, that in many cases product groups with the same product code change hands. The only difference is that the average price of the German market import product group is significantly higher than the average price of Hungarian agricultural exports. In Germany, the tourists do not feel that Hungarian processed food products are over-represented on the shelves of German grocery stores, although this is the most frequent market for our exports. The question arises: where is the relatively large quantity of Hungarian exports, and in what form is the Hungarian food represented in the German market? As the structure and magnitude of our German market exports and imports show significant overlaps, it would be worth examining which Hungarian agricultural export products are used as raw material for the higher value added German products that are imported to Hungary.